

**Bediüzzaman Said Nursî: Dâvası, Evrenselliği ve Cihad
Anlayışı Işığında Ortadoğu Meselesi**
*Bediüzzaman Said Nursi's Cause, Universality and Jihad Understanding
and the Middle East Problem*

Muhammed Harb

Prof. Dr., Suudi Arabistan İmam Md. b. Suud Üniversitesi ve Kahire Aynü'ş-Şems
Üniversitesinde Osmanlı Tarihçisi. 2018 Necip Fazıl Uluslararası Kültür Sanat
Ödülü sahibidir. Osmanlı tarihi alanında telif ve çeviri eserleri olup
Bediüzzaman'ın Terbiye Metodu adlı bir kitabın yazarıdır.
*The Egyptian Professor of the Ottoman History awarded with 2018 Necip Fazıl
International Award of Culture and Art. The writer of the book. The Educational
Method of Bediuzzaman.*

Article Information / Makale Bilgisi

Article Types / Makale Türü: Conference Paper / Konferans tebliği
Bu yazı 24-26 Eylül 1995 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen 3. Uluslararası
Bediüzzaman Sempozyumu'nda yapılan konuşmadan uyarlanmıştır.
*This paper was taken from a paper presented at the 3rd International Bediuzzaman
Smposium between 24-26 September 1995.*
Submitted / Geliş Tarihi: 29 June / Haziran 2020
Accepted / Kabul Tarihi: 29 June / Haziran 2020
Published / Yayın Tarihi: 30 June / Haziran 2020
Pub Date Season / Yayın Sezonu: June / Haziran
Issue / Sayı: 9 **Pages / Sayfa:** 239-244
Cite as / Atf: Harb, Muhammed. "Bediüzzaman Said Nursî: Dâvası, Evrenselliği ve
Cihad Anlayışı Işığında Ortadoğu Meselesi [*Bediüzzaman Said Nursi's Cause,
Universality and Jihad Understanding and the Middle East Problem*]". *Katre
Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi – Katre International Human Studies
Journal*9 (June / Haziran 2020), 239-244.

Copyright © Published by İstanbul İlim ve Kültür Vakfı / Istanbul Foundation for
Science and Culture, İstanbul, Turkey. All rights reserved.

Bediüzzaman Said Nursî: Dâvası, Evrenselliği ve Cihad Anlayışı Işığında Ortadoğu Meselesi

Bu çalışma, Bediüzzaman Said Nursî'nin 16. Lem'a ışığında, Ortadoğu hadiselerinin ve Filistin meselesinin bir tefsiridir.

Umumen bütün Müslümanların, husussan İslâmî incelemelerde mütehasıs olanların, Osmanlı mütefekkeri Bediüzzaman Said Nursî tarafından telif edilen risalelere karşı ilgileri açık bir hal almaktadır.

Bu sebeple, Bediüzzaman hakkındaki görüşlerimi üç ana eksende belirtmeyi uygun buldum.

Birinci eksen: Bediüzzaman Said Nursî bizzat o dönemde ve yine bizzat o mekândan neden zuhur etmiştir?

İkinci eksen: Bediüzzaman Said Nursî'nin dâvasındaki evrensellik.

Üçüncü eksen: Bediüzzaman Said Nursî'nin fıkha dair sunduğu yenilik; İslâm âleminde siyasî konulardaki yeni meselelerle ilgili değerlendirmeleri; Bunlar arasında yer alan İslâm'daki cihada yaklaşımı ve bu yaklaşımın İki binli yıllara beş kala, günümüz Ortadoğu olaylarında üstlenebileceği rol; Bediüzzaman Said Nursî'nin cihad anlayışının birinci asırdan yirminci asra kadar, devletlerarası münasebetlerdeki yeri.

Birinci eksen: Osmanlı Devleti'nin çöküşünde başrol oynayan iki etmen, günümüzde bizi de yakından ilgilendiren fikrî ve felsefî amillerdir. Bu amiller, Osmanlı Devleti'ne Batılı fikir akımlarının girmesini ve özellikle gençlerin bu fikirlerin etkisi altında kalması sonucunu doğurmuştu. Bediüzzaman işte böyle bir zamanda ve böyle bir memlekette yaşamıştır. Batı düşüncesi, Osmanlı Devleti'nde devletin çöküşünden bir süre önce yayılmaya başlamış ve İslâm ümmetinin tamamını feci bir akıbeta sürükleyen bu çöküşün hazırlanmasında temel unsur olmuştur. Bu düşünce, Osmanlı Devleti içinde parçalama etkisi yapan bazı felsefî görüşlerin tutunmasına sebep olmuştur.

Bu duruma bazı çarpıcı örnekler verelim: İslâm düşüncesi, yönetim esasları açısından bir hayli zengindir. Ümmetin temel işlerini yerine getirmede, şûra, ehl-i hall ve akd ve demokrasi gibi prensiplere dayanır. Batı düşüncesinin idare esaslarından bir kısmı

İslam'a uygun olmakla birlikte bir kısmı da İslam'a aykırıdır. Diğer yandan, İslâm ümmetinin kültür birikimi, Avrupa kültürüne nazaran daha zengindir; İslam'ın eğitim sistemi mütakamil bir seviyededir ve bu yüzden Avrupa sistemine kat'iyen ihtiyaç bulunmamaktadır.

Asıl anlatmak istediklerim bunlar değildir. Anlatmak istediklerim daha ziyade bu gibi fikirlerin Osmanlı âlemine girdiği dönemdir. Tanzimat öncesi ve sonrasında Batı düşüncesi Osmanlı devletini istila etmiş, hatta bu fikirler itikad ve iman alanına dahi girmiştir. Neticede, özellikle materyalist fikirler bütün Osmanlı sathında yayılmış bulunuyordu. Bu maddiyun akımı ve felsefe dalgaları, öncelikle Osmanlı gençlerini, daha sonra da istiklale kavuşmanın ardından Türk gençlerini düşünce alanında sarsıntıya uğratmıştır. Mezkûr felsefe ve maddiyun akımları, insanların İslâm dininden koparılmasını ortaya çıkaracak tohumları devlet içine de ekmiştir. Manevi alanda görülen çözümlenin iyiden iyiye kendini göstermesiyle, Türkiye'deki Batı felsefe akımlarının önünü kesecek bir İslâm felsefesi ikame etme zarureti doğmuştu. Bu görev Bediüzzaman Said Nursî için mukadder bir vazifeydi. Bediüzzaman, yaptığı ilmi tahlillerle, Batı maddeciliği ve inkarcılığı fikirlerinin ağına düşmüş olan gençleri kurtarmaya ve onları tekrar İslâm sınırları dahiline almaya çalıştı. Onun imanî konularla ilgili ilmî tahlilleri, Müslümanlar arasında İslâm akidesinin yeniden tesis edilmesi gayesini güdüyordu. İlmî ve imanî tahlil gayretleri Risale-i Nur ismi altında bir araya getirildi. Ancak bazıları Risale-i Nur'u felsefeyle itham ettiler. Halbuki Bediüzzaman'ın felsefeyi kullanmadaki maksadı, Türkiye'de bu dönemdeki aydınlar ve üniversite talebeleri arasında hakimiyet kuran Batılı materyalist düşüncesine meydan okumaktı. Benim görüşüme göre, Türkiye'de Batı felsefesine karşı verilecek mücadelede, Bediüzzaman'ın Risale-i Nurdaki felsefesine büyük ihtiyaç vardır.

İkinci Eksen: Bediüzzaman Said Nursî'nin davasındaki evrensellik, Nurculuk dâvasının sahibi Bediüzzaman, sadece belirli bir bölge problemleriyle ilgilenmemiştir. Onun hitabı, bütün Müslümanların faydasına yönelik umûmî, İslâmî bir hitaptı. Hakikaten onun bakış açısı ve felsefesi tecdid ile vafedilebilir. Bediüzzaman Said Nursî'nin bizzat kendisine bu yüzden müceddidlik sıfatı verilebilir. Zira hayatı boyunca sayısız problemlere karşılaşmış, bunlara uygun çözümler ve yorumlar

getirmiştir. Örneğin, bu asırda bütün İslâm âleminin dört bir yanında yayılmakta olan anarşi meselesinde Bediüzzaman, en uygun tedavi ve çözüm yolları getirmiştir.

Bediüzzaman'ın anarşiye çare olarak gösterdiği çözüm yollarından burada bahsetmeyeceğim. Bu konuda Türkçe olarak yayınlanmış eserler olmasına rağmen, bu eserler henüz diğer dillere tamamen tercüme edilmemiştir. Bunların süratle dünya dillerine tercüme edilmesi, İslâm âlemindeki siyasete, idareye ve halklara, hatta bütün insanlığa büyük hizmet edeceği görüşündeyim.

Bediüzzaman'ın demokrasi alanındaki görüşleri ve felsefesi, İslâm âleminde yeni bir anlayıştır. Burada, onun yönetim ve devlete karşı tavrı, hiddet ve düşmanlıkla mukabeleden çok uzak bir tavır olduğuna işaret etmeliyim.

Günümüzde bu eserler, Müslüman mütercimler arasında ismi pek duyulmamış güçlü bir mütercim tarafından Arapçaya tercüme edilmiştir. Bu tercüme ile, Risale-i Nur İslâm kültür tarihine ve İslâmî düşünceye en geniş kapısından dahil olabilecek seviyeye ulaşmıştır. Risale-i Nur'un Osmanlıcadan, daha doğrusu Türkçeden Arapçaya tercümesi, bu Risalelerin Anadolu'dan bütün dünyaya -Arap âlemine demiyorum, bütün âleme diyorum- çıkabilme imkânı sağlayacaktır. Çünkü Arapça daha önceden olduğu gibi, şimdi de evrensel bir lisandır. Yine bu dilin bütün Müslümanlar için birleştirici ana lisan olduğunu da söylemek istemiyorum; bilakis dünya çapında Arapçayı okuyabilen okuyucuların sayısının alabildiğine çok olduğunu vurgulamak istiyorum.

Yine öteden beri Risale-i Nurların Rusçaya da tercüme edilmesi taraftarıydım. Çünkü Türkistan Müslümanları, Gagavuzlar ve diğer Müslüman gruplar Rusçayı bilmektedirler. Rusça konusunda, buradaki Müslümanlar arasında bir birlik bulunmaktaydı. Lâkin Sovyetler Birliğinin çökmesi, ardından bölgesel çatışmaların başlaması, Türkî cumhuriyetlerin bir bir kendini göstermesi ve bunun paralelinde milliyetçiliğin ön plana çıkması, bu yeni cumhuriyetleri kendi mahalli lehçelerine dönmeye yöneltmiştir. Örneğin Özbekçe, son on seneden bu yana kendini Rusçanın hâkimiyetinden kurtarmak istemektedir. Bu durumda Risale-i Nurun Arapçaya tercümesiyle, Orta Asya'da, Türkistan'da,

Gagavuzlar arasında ve diğer komünist ülkelerde yayılma imkânına kavuşacaktır. Böylelikle İhsan Kasım Salihî'nin tercümeleri, Risale-i Nur'a dünya çapında bir fırsat sağlayacaktır.

Burada yeni bir görüş daha beyan etmek istiyorum; eğer Risale-i Nur, bizzat müellifi tarafından kendi döneminde Arapçaya tercüme edilmiş olsaydı, Osmanlı devletinin son zamanlarında ve Türkiye'de yayıldığı sıralarda, Arap âleminde de intişar eden batının maddiyun düşüncesi karşısında çok önemli bir eksiklik giderilmiş olacaktı. Böylelikle batının maddiyun fikri karşısında gayet güçlü ve kuvvetli bir İslâm felsefesi akımı doğacaktı.

Bediüzzaman Said Nursî'nin dâvasının cihanşümul olabilmesi için, İslâm âleminin problemlerini tedavi eden ve İslâm düşüncesinde yenilik getiren bu eserlerin özellikle Arapçaya tercüme edilmesini gerekli görüyorum. Böylelikle devletlerin, cemaatlerin ve fertlerin karşılaştıkları bütün müşkülliye çözümleri ve istifade etmelerine büyük bir kolaylık ve imkân sağlanmış olacaktır. Bunun en iyi örneği, Bediüzzaman'ın bu eserleriyle Türkiye'deki milliyetçilik, anarşi ve siyaset gibi konularda ortaya çıkan problemleri çok iyi bir şekilde çözümlemesidir.

Üçüncü Eksen: Ortadoğu problemi ile de irtibatlı olarak Bediüzzaman'a göre cihad anlayışı *cihad-ı maddî* ve *cihad-ı manevî* olarak ikiye ayrılır.

Düşmanlarla mücadelenin her zaman silâhla yapılması taraftarı değildir. Daha ziyade barış tarafına meylettiğini 16. Lem'ada şöyle beyan eder; "Harb belâsı hizmet-i Kur'âniyemize mühim bir zarardır. Bizim en fedakâr ve en kıymetli kardeşlerimizin ekserisi kırk beşten aşağı olduğundan, harb vasıtasıyla vazife-i kudsiye-i Kur'âniyeyi bırakıp askere gitmeye mecbur olacaktılar. Böyle yüzer kıymettar kardeşlerimizin hizmet-i Kur'âniye-i Nuriyeyi bırakıp maddî cihad topuzuna el atmakta, yüz bin lira kendi zararımı hissediyordum." ¹ Aynı Lem'a'da buna ilaveten şöyle denilmektedir: "Evet ehline göre kafirin veya mürtedin tecavüzatına set çekmek için topuz lâzımdır. Fakat iki elimiz var. Eğer yüz elimiz de olsa, ancak nura kâfi gelir. Topuzu tutacak elimiz yok!" ² Bu İfadelerin mânâsı; Bediüzzaman'a göre eğer mümkünse -Mehmed Fırıncı isimli talebesinden işitmişim-

¹ Bediüzzaman Said Nursî, *Lem 'alar*, İstanbul: Sözler Yayınevi,1976. S.105.

² Nursî, *Lem 'alar*, 104.

düşmanla olan meselelerin çözümünde barış yollarının denenmesi gerekir. Zira bu yol, askeri çözümlerin birçoğundan daha üstündür.

Bu görüşler, Filistin meselesinin zuhurundan önce ortaya konulmuştur. Bu sıralarda, bütün İslâm âleminden Filistin'deki Yahudilerle savaşılmaya dair naralar yükseliyordu. Arap âleminin âmmeten, İslâm âleminin hasseten içinde bulunduğu konum, Yahudilerle görüşmeler yapmayı imkânsız kılıyordu. Hatta, Birleşmiş Milletlerce ortaya konulan taksim planı, İslâm dünyasından ve Arap âleminden muvafakat görmemişti. Neticede Araplarla Yahudiler arasında çok sayıda savaşlar meydana geldi ve en sonuncusu dışında bütün savaşlardan mağlup ve hezimete uğramış bir halde ayrıldılar. Eğer bu esnada Bediüzzaman'ın görüşleri onlar tarafından tatbik edilmiş olsaydı, hep hüsrarla sonuçlanan bu mücadelelerden daha kârlı sonuçlar elde edeceklerdi. Biz burada Bediüzzaman'ın görüşlerini ne te'yid etmek, ne de muarız olmak kasdıyla bunları söylemiyoruz. Sadece bu görüşleri, konuyla olan bağlantısı miktarınca, olaylar doğrultusunda değerlendirmeye, hadiselerle ışık tutmaya çalışıyoruz.

Bediüzzaman'ın vefatının üzerinden geçen uzun zaman sonunda ve Arapların İsrail karşısında silahlı savaşa girmesinin ardından Filistin meselesinin geldiği durum nedir? Onlar artık barış yoluyla çözüm aramaya, anlaşmayı kabule, topraklarını diplomatik yollarla kurtarmaya mecbur kalmışlardır. Zira beşerî ve maddî zararın neresinden dönülürse kârdır.